

Marko Dokić¹, Vladimir Bakrač²

¹Univerzitet Crne Gore, Pravni fakultet, Ulica 13. jula 2, ME-81000 Podgorica

²Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet, Danila Bojovića bb, ME-81400 Nikšić

¹markodokic@t-com.me, ²bvladimir@t-com.me

Wardovo hegelijansko shvaćanje države

Država kao uvjet ostvarenja slobode i društvenoga napretka

Sažetak

U radu se ispituje društvena teorija Lestera Franka Warda, jednoga od najznačajnijih predstavnika rane američke društvene teorije, s posebnim naglaskom na njegovu koncepciju države, koja se može smatrati hegelijanskom. U prvom dijelu rada dan je kraći osvrt na ranu američku društvenu teoriju: njezine osnovne karakteristike; pitanja koja su bila glavni predmet promatranja u tom razdoblju razvoja sociologije u Sjedinjenim Američkim Državama i njezine najznačajnije predstavnike. U daljnjem tekstu, analiziraju se osnovne karakteristike Wardove društvene teorije. Tako se ističe da je ona: pojmovno naslonjena na prirodne znanosti, utemeljena na razlikovanju čiste i primijenjene sociologije, sistematska, progresivna i naklonjena društvenim reformama. Ona je bila suprotstavljena individualističkoj tradiciji i predstavljala je svojevrsni zaokret prema kolektivizmu. Njegova teorija počivala je na vjerovanju da ljudski um može upravljati društvenim napretkom i da poredak koji se temelji na socijalnim nejednakostima te bio produkt doktrine laissez-faire ne može osigurati slobodu i blagostanje. Osnovna institucija koja je to u stanju učiniti jest država, tako da je središnji dio rada posvećen upravo shvaćanju države Lestera F. Warda, koje je okarakterizirano kao hegelijansko. U tom dijelu iznose se ključna obilježja Wardove koncepcije države i vrši usporedba s teorijom etičke države, koja je dana u okviru Hegelove filozofije objektivnoga duha – filozofije prava i filozofije povijesti. Na kraju, ističe se da je Wardova teorija, iako je po nekim svojim karakteristikama bila atipična za američku društvenu teoriju, ukazala na opći pravac daljnjega razvoja društvenih prilika prema eri kolektivizma.

Ključne riječi

Lester Frank Ward, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, društvena teorija, teorija etičke države, sloboda, kolektivizam

Uvod

Lester Frank Ward jedan je od najznačajnijih predstavnika rane američke društvene teorije. U drugoj polovici 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća u Sjedinjenim Američkim Državama jedna od osnovnih tema društvene i političke misli bila je uloga države. U to su se vrijeme neki njezini predstavnici zalagali za *status quo* i u konzervativnom duhu branili tada još uvijek utjecajnu *laissez-faire* doktrinu, dok su drugi smatrali da je neophodno provesti značajne društvene reforme u cilju smanjivanja društvenih nejednakosti koje su bile posljedica takve doktrine. Prema prvima, individualna je sloboda bila moguća isključivo u minimalnoj državi, koja nema drugu funkciju osim zaštite osobe i vlasništva, dok je, prema drugima, ona bila spojena s aktivnom ulogom države i širenjem polja vladine djelatnosti. Prvi su smatrali da kolektivna akcija i socijalističke tendencije označavaju ropstvo, dok su drugi smatrali da je ropstvo već tu, kao posljedica konzervativne politike i doktrine *laissez-faire* te da

kolektivna akcija predstavlja ključ izlaska iz toga stanja. Možemo reći da je ranu američku teoriju, iako se odnosila na širok opseg pitanja, karakterizirao i svojevrsni ideološki rat koji se odvijao između njezinih predstavnika kada je riječ o shvaćanju države i njezine uloge. U njemu su sudjelovali Lester Frank Ward, čije će hegelijansko shvaćanje države biti predmet promatranja u ovom radu, i William Graham Sumner, prvi profesor sociologije u Sjedinjenim Američkim Državama, najglasniji zagovornik doktrine *laissez-faire* i minimalne uloge države.

Međutim, u znanstvenoj literaturi na ovim prostorima gotovo da i nema radova o Lesteru F. Wardu. Nažalost, istu sudbinu dijeli i većina drugih mislilaca rane američke teorije – William Graham Sumner, Charles Horton Cooley, Franklin Henry Giddings, Edward Alsworth Ross i dr. Možemo naći tek poneki rad o Albionu Woodburyju Smallu i Williamu Isaacu Thomasu, kao predstavnicima čikaške škole sociologije, koja se poglavito bavila sociologijom grada.¹ Dok je za neke od navedenih autora, kao npr. za Sumnera, to razumljivo s obzirom na poslijeratne društveno-povijesne okolnosti, razdoblje realnoga socijalizma i nepopularnost ideja koje su bile u službi kompetitivnoga kapitalizma i doktrine *laissez-faire*, za druge autore, kao što je Ward, takvoga ideološkog opravdanja nije bilo, a nema ga osobito danas. Premda, treba napomenuti i da je europska društvena teorija, čiju su fizionomiju izgradili Émile Durkheim, Max Weber i Karl Marx, ovdje bila daleko bolje prihvaćena nego angloamerička sociološka misao. Zato se u narednim redovima, u cilju afirmacije intelektualne ostavštine rane američke društvene teorije, naglasak stavlja na jedan dio, istina izuzetno značajan, Wardove društvene teorije – njegovo shvaćanje države, koje će biti dovedeno u vezu s Hegelovim pogledima na državu, kao i uopće s Hegelovom filozofijom prava i filozofijom povijesti.

Kraći osvrt na ranu američku društvenu teoriju

Rana američka društvena teorija obuhvaća razdoblje od završetka Američkoga građanskoga rata do Prvoga svjetskog rata. U tom je razdoblju u Sjedinjenim Američkim Državama došlo do značajnih društvenih promjena koje su u velikoj mjeri utjecale na njezino oblikovanje. Trinaestim amandmanom iz 1865. godine ukinuto je ropstvo, što je dovelo do nove političko-ekonomske slike Sjedinjenih Američkih Država, a ubrzana industrijalizacija i urbanizacija utjecale su na porast broja stanovnika u gradovima. Pored toga, Španjolsko-američki rat iz 1898. godine otvorio je i pitanje (anti)imperijalizma. Dakle, sve su navedene okolnosti u velikoj mjeri utjecale na društvenu teoriju toga razdoblja. U njoj je oblikovano više različitih pogleda o raznim pitanjima iz nekoliko područja društvenoga života, pa ne možemo reći da je bila homogena. Tako je Sumner kritizirao imperijalizam,² dok je Giddings kritizirao Sumnerove argumente protiv imperijalizma.³ Sumner je bio protivnik društvenih reformi koje su nove društveno-povijesne prilike postavile u prvi plan i zalagao se za minimalnu vladu i *status quo*, dok je Ward smatrao da su reforme i aktivna uloga države više nego neophodni da bi društvo moglo napredovati. Bilo je i drugih nesuglasica, ali sve je to bilo rezultat tadašnjega vremena i značajnih društvenih promjena u tom razdoblju.

Kao što se može vidjeti, društvena teorija toga doba gotovo je u cijelosti bila svedena na političku teoriju. To je bilo sasvim razumljivo s obzirom na društvene prilike. Naravno, određena pitanja ekonomske teorije povezana su s političkom teorijom, tako da su i ona bila predmet šire sociološke analize. Ipak,

u okviru rane američke teorije predmet zanimanja bila su neka druga pitanja, kao i neke druge sfere. Tako su se Small i Thomas prvenstveno bavili problemima sociologije grada, Ross i Cooley u okviru teorije o društvenoj kontroli otvorili su neke teme koje će kasnije imati značaja i za sociologiju prava, dok je Sumner, pored svoje osnovne preokupacije – obrane doktrine *laissez-faire* i očuvanja individualizma na kojem se temeljilo američko društvo – dao značajan doprinos izučavanju tradicionalne i moralne kulture.

George Ritzer smatrao je da su na ranu američku društvenu teoriju, pored industrijalizacije i urbanizacije, utjecali još i protestantizam i relativno jednostavno uključivanje sociologije u sveučilišni sustav,⁴ pri čemu je taj drugi čimbenik bio poglavito značajan. Priča o sociologiji na sveučilištima u Sjedinjenim Američkim Državama počinje 1873. godine kada je William Graham Sumner prvi počeo držati tečaj koji bi se mogao nazvati sociologijom. Međutim, prvi nastavni programi koji su nosili ime »sociologija« počeli su se pojavljivati 1880-ih godina, a prvi odsjek za sociologiju formiran je 1889. godine na Sveučilištu Kansas.⁵ Proces uključivanja sociologije u obrazovni sustav u Sjedinjenim Američkim Državama tekao je daleko brže i jednostavnije nego što je to bio slučaj u Europi. Ipak, najznačajniji događaj za razvoj sociologije u Sjedinjenim Američkim Državama bilo je osnivanje Odsjeka za sociologiju na Sveučilištu u Chicagu 1892. godine.⁶ Chicago će doista biti glavno središte sociološke misli u Sjedinjenim Američkim Državama sve do sredine 20. stoljeća kada su prevagu odnijela druga središta moći kakvi su bili Liga bršljana (*Ivy League*) i Sveučilište u Harvardu.

O ranoj američkoj društvenoj teoriji uopće i njezinim predstavnicima može se puno toga reći, međutim, u daljnjem tekstu predmet analize bit će shvaćanje države Lestera F. Warda, uz Williama G. Sumnera, Franklina H. Giddingsa i Albiona W. Smalla, svakako najznačajnijih osoba američke sociologije iz početnoga doba njezinoga razvoja. Oni se smatraju »velikom četvorkom« jer su bili: (1) njezini osnivači, (2) prva četiri predsjednika Američkoga sociološkog društva (kasnije Američkoga sociološkog udruženja) i (3) utemeljitelji sociologije kao znanstvene discipline, čiji će spisi biti neizbježno štivo za sve buduće generacije studenata sociologije u Sjedinjenim Američkim Državama.⁷

1

O čikaškoj školi sociologije i njenim predstavnicima bilo je više radova u domaćoj znanstvenoj literaturi. Najširi i najpregledniji prikaz intelektualne ostavštine te škole pruža knjiga: Ognjen Čaldarović, *Čikaška škola urbane sociologije: utemeljenje profesionalne sociologije*, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb 2012. Nešto kraći osvrt na čikašku školu sociologije daje i rad: Marko Dokić, »Ekološka teorija grada Roberta Ezre Parka i Ernesta Watsona Burgessa«, *Filozofska istraživanja* 41 (2021) 1, str. 151–171, doi: <https://doi.org/10.21464/f41110>.

2

Usp. William Graham Sumner, *War and Other Essays*, Yale University Press, New Haven 1911., str. 167–192, 285–352.

3

Usp. Franklin Henry Giddings, *Democracy and Empire; with Studies of their Psychological, Economic, and Moral Foundations*, The Macmillan Company, New York 1900., str. 269–290.

4

Usp. George Ritzer, *Suvremena sociološka teorija*, prev. Ognjen Čaldarović, Globus, Zagreb 1997., str. 43–46.

5

Usp. *ibid.*, str. 43.

6

Usp. O. Čaldarović, *Čikaška škola urbane sociologije*, str. 22.

7

Usp. James J. Chriss, »The Place of Lester Ward among the Sociological Classics«, *Journal of Classical Sociology* 6

Kako bi čitatelji mogli bolje razumjeti Wardovo učenje o državi, potrebno je, bar u kratkim crtama, ukazati na osnovne karakteristike njegove društvene teorije u cjelini.

Osnovne karakteristike Wardove društvene teorije

Ward je bio produktivan mislitelj. Njegova su najznačajnija djela: *Čista sociologija* (*Pure Sociology*), *Primijenjena sociologija* (*Applied Sociology*), *Dinamička sociologija* (*Dynamic Sociology*), *Osnove sociologije* (*Outlines of Sociology*) i *Psihički čimbenici civilizacije* (*The Psychic Factors of Civilization*).⁸ S obzirom na to da se prvo počeo baviti botanikom i paleontologijom radeći za saveznu vladu, jedan dio njegovih radova upravo je iz toga područja.⁹ Terminologiju kojom je opisivao pojave u navedenom području Ward je upotrebljavao i kada se bavio proučavanjem društva i društvenih fenomena. Zato, stilski, njegovi radovi nekada mogu djelovati teškim za čitanje i razumijevanje. Primjerice, Ward u djelu *Čista sociologija* koristi znanstvene termine kao što su »simpodijalni razvoj« (*sympodial development*),¹⁰ »stvaratelj-ska sinteza«,¹¹ »ginekokracija« (*gyneacocracy*),¹² »androkracija« (*androcra-cy*)¹³ i »društveni planirani napredak« (*social telesis*).¹⁴ Taj posljednji termin također koristi u djelu *Osnove sociologije*.¹⁵ Za čitanje nije jednostavna ni *Dinamička sociologija* u kojoj, isto tako, koristi terminologiju prirodnih znanosti, kao što je npr. »primarna, sekundarna i tercijarna agregacija« (*primary, secondary and tertiary aggregation*).¹⁶ Korištenje terminologije svojstvene prirodnim znanostima daje Wardovoj društvenoj teoriji »čudan, tehnički i odbojan ton kakav se može naći u spisima ekstremnih 'organicista'«. ¹⁷

Treba reći da je u početnoj fazi razvoja sociologija bila vezana za prirodne znanosti, poglavito za biologiju. Jedan od osnivača sociologije kao znanosti, Herbert Spencer, čije stavove Ward inače često analizira, koristio je organicističko-evolucionistički pristup u svojoj društvenoj teoriji i usporedivao društvo sa živim organizmom. Kao što je Spencer napisao *Principe biologije* (*The Principles of Biology*) prije *Principa sociologije* (*The Principles of Sociology*), tako su i kod Warda djela iz prirodnih znanosti prethodila djelima iz sociologije. I drugi utemeljitelj sociologije, Auguste Comte, nastojao je znanost o društvu izgraditi prema modelu prirodnih znanosti. Čak ju je nazivao socijalnom fizikom. Inače, njegov pozitivizam temeljio se na metodološkom jedinstvu svih znanosti, smatrajući da će na taj način društvene znanosti dostići onaj stupanj točnosti kakav postoji u prirodnim znanostima. Rana američka sociologija, kako navodi George Ritzer, okrenula je leđa povijesnoj perspektivi i bila je više privržena scijentističkoj, pozitivističkoj orijentaciji.¹⁸ To se može vidjeti i u Wardovoj misli o društvu. Njegov pristup predmetu sociologije bio je također pozitivistički. Naime, prihvatio je Comteovu hijerarhiju znanosti, prema kojoj je sociologija »kraljica« znanosti jer objedinjuje znanja svih ostalih.¹⁹ Dakle, za prvo razdoblje razvoja sociologije sasvim je razumljivo njezino oslanjanje na prirodne znanosti.

Za razumijevanje Wardove društvene teorije, a time i učenja o državi, ključno je njegovo razlikovanje između čiste i primijenjene sociologije. Kada je riječ o njihovom odnosu, smatrao je da se čista sociologija, pod kojom podrazumijeva ispitivanje aktualnih društvenih uvjeta, bavi društvenim strukturama, a nastoji ih razumjeti i objasniti prije nego što mogu biti promijenjene, dok se primijenjena sociologija odnosi na ljudska dostignuća i usavršavanje, a nastoji primijeniti znanstvene spoznaje u cilju stvaranja boljega društva.²⁰ Kako

kaže, najvažnija je lekcija čiste sociologije o velikoj stabilnosti društvenih struktura, ali ona također uči i da je samo mali broj njih u cijelosti nemoguće promijeniti, a kada

»... ne mogu biti promijenjene izravnim metodama koje se uobičajeno primjenjuju, one u najmanju ruku mogu biti podložne postupnoj transformaciji pomoću neizravnih metoda i usvajanjem odgovarajućih sredstava.«²¹

Dakle, nakon što je otvorena mogućnost za promjene, onda o njima možemo govoriti u okviru primijenjene sociologije. Na taj način, društvena reforma postaje središnja točka primijenjene sociologije, a također i glavno pitanje koje se postavilo u okviru američke političke teorije krajem 19. stoljeća. Ward ju je definirao kao »željenu modifikaciju društvene strukture«.²² Reforme su sastavni dio *social telesis*-a jer ideja da ljudski um može stvoriti bolje društvo i osigurati društveno blagostanje podrazumijeva promjene u različitim područjima društvenoga života. I upravo će se oko pitanja društvenih reformi u tome razdoblju voditi intelektualni rat između konzervativnih i progresivnih²³ snaga u Sjedinjenim Američkim Državama.

(2006) 1, str. 5–21, str. 8, doi: <https://doi.org/10.1177/1468795x06061282>.

8

Pored četiri navedena esencijalna djela, Lester F. Ward napisao je gotovo trideset radova o različitim temama, koji su objavljeni u vodećem časopisu za sociologiju *The American Journal of Sociology*. Inače, za osnivanje toga časopisa najveće zasluge imao je Albion W. Small. Od tih radova, za temu koja je predmet ovoga rada, najznačajniji su: Lester Frank Ward, »The Sociology of Political Parties«, *The American Journal of Sociology* 13 (1908) 4, str. 439–454, doi: <https://doi.org/10.1086/211602>; Lester Frank Ward, »Social Classes in the Light of Modern Sociological Theory«, *The American Journal of Sociology* 13 (1908) 5, str. 617–627, doi: <https://doi.org/10.1086/211620>; Lester Frank Ward, »Sociology and the State«, *The American Journal of Sociology* 15 (1910) 5, str. 672–680, doi: <https://doi.org/10.1086/211823>.

9

Najveći broj tih radova objavljen je u časopisima *The American Naturalist*, *Botanical Gazette* i *The Journal of Geology*.

10

Usp. Lester Frank Ward, *Pure Sociology*, Macmillan, New York 1903., str. 71–79.

11

Usp. *ibid.*, str. 79–96.

12

Usp. *ibid.*, str. 336–341.

13

Usp. *ibid.*, str. 341–345.

14

Usp. *ibid.*, str. 548.

15

Usp. Lester Frank Ward, *Outlines of Sociology*, Macmillan, New York 1909., str. 190, 233, 266.

16

Lester Frank Ward, *Dynamic Sociology*, sv. 1, D. Appleton and Company, New York – London 1926., str. 220–706.

17

Harry Elmer Barnes, »Two Representative Contributions of Sociology to Political Theory: The Doctrines of William Graham Sumner and Lester Frank Ward«, *The American Journal of Sociology* 25 (1919) 2, str. 150–170, ovdje str. 151, doi: <https://doi.org/10.1086/213014>.

18

Usp. George Ritzer, *Sociological Theory*, McGraw Hill Companies, New York 2011., str. 192.

19

Usp. J. J. Chriss, »The Place of Lester Ward among the Sociological Classics«, str. 10.

20

Usp. Lester Frank Ward, *Applied Sociology*, Ginn and Company, Boston 1906., str. 3–11.

21

Ibid., str. 4.

22

Ibid.

23

Termin »progresivno« ne označava nešto što je nužno pozitivno, nego se koristi kako bi

Wardova misao bila je, u pravom smislu tih riječi, reformski orijentirana, i to u tolikoj mjeri da je propagirala ideje koje su bile u potpunosti nespojive s tradicionalno-konzervativnim shvaćanjem koje je u to vrijeme karakteriziralo američko društvo. Takva je bila njegova ideja o jednakosti spolova, iz čega slijedi da žene trebaju imati jednaka prava kao i muškarci. Naravno, isto se odnosi i na dužnosti. U *Dinamičkoj sociologiji* Ward kaže:

»Sloboda žena bit će oplemenjivanje muškaraca. Jednakost spolova predstavljat će regeneraciju čovječanstva. Civilizacija zahtijeva tu revoluciju.«²⁴

On se istinski zalagao za jednakost spolova i isticao da ako bude prepoznata, novo društvo više neće sličiti društvu koje sada poznajemo.²⁵ Štoviše, Ward je pisao da su žene prirodno superiornije od muškaraca. U tonu karakterističnom za početnu sociološku misao, on nastoji pokazati da, iako se često navode primjeri kako su u životinjskom carstvu mužjaci superiorniji od ženki, postoje i mnogobrojni suprotni primjeri koji potvrđuju superiornost ženki.²⁶ Slično možemo naći i u *Čistoj sociologiji*, gdje ističe da ženska superiornost predstavlja »savršeno prirodno stanje stvari«.²⁷ Taj dio Wardove društvene teorije u velikoj je mjeri utjecao na značajan broj progresivnih feminističkih autorica početkom 20. stoljeća.²⁸ Zapravo, možemo reći da je Lester Frank Ward formulirao svojevrsnu ginekocentričnu teoriju kao alternativu tada dominantnim adrocentričnim teorijama.²⁹

Međutim, u intelektualnim krugovima Sjedinjenih Američkih Država toga razdoblja nisu svi pokazivali simpatije prema društvenim reformama i nastojanjima vlade da regulira različite sfere društvenoga života. Tako je Sumner gotovo čitavu svoju individualističku društvenu teoriju izgradio na kritici državnoga intervencionizma i društvenih reformi koje su, kako je smatrao, ugrožavale individualnu slobodu.³⁰ Sumner je svoju socijal-darvinističku teoriju formulirao na osnovi teorije oca socijal-darvinizma, Herberta Spencera, koji je, uz Johna Stuarta Milla, zasigurno najznačajniji mislilac u Engleskoj u drugoj polovici 19. stoljeća. Spencerovo djelo bilo je nezaobilazno za izučavanje sociologije kao znanosti i ono je bilo dobro prihvaćeno u Sjedinjenim Američkim Državama, poglavito njegova socijal-darvinistička argumentacija koja je bila odlično sredstvo za obranu doktrine *laissez-faire* i kompetitivnoga kapitalizma koji se temeljio na socijalnim nejednakostima.

Na Spencerovo djelo često se pozivao i Ward u svim svojim radovima, samo što on nije dijelio ista ideološka uvjerenja sa Spencerom kao Sumner. Kako u ovom radu nema toliko prostora da se do detalja može prikazati što je Ward prihvaćao iz Spencerove teorije, a što je kritizirao, na ovom mjestu bit će navedeno osnovno neslaganje, koje će nam pomoći objasniti različito shvaćanje uloge države između Warda, s jedne, i Spencera i Sumnera, s druge strane. Na njega je jasno ukazao Harry Elmer Barnes, istakavši da, dok je za Spencera i Sumnera socijalna evolucija predstavljala automatski proces, dotle je Ward smatrao da ona počinje spontano, a da kasnije, u jednom trenutku, ljudski um počinje shvaćati njezine trendove, kontrolirati ju i umjetno ju usmjeravati kako bi mogao ubrzati društveni napredak.³¹ Iz takvih su teza Spencer i Sumner konstruirali teoriju prema kojoj država ne treba kontrolirati društveni život jer svako takvo nastojanje države, koje nadilazi njezinu osnovnu ulogu zaštite osobe i vlasništva, remeti slobodu pojedinaca. S druge strane, Ward je smatrao da država mora djelovati u cilju osiguravanja blagostanja jer bez toga nema ublažavanja socijalnih razlika koje je stvorila neobuzdana doktrina *laissez-faire*. Dakle, *status quo* ili reforma? Wardov je odgovor bio – reforma.

Opravljanje za društvene reforme daje Wardovo shvaćanje države, koje je veoma zanimljivo i atipično za američku društvenu teoriju. Najkraće rečeno, moglo bi se nazvati hegelijanskim shvaćanjem države. Takvo shvaćanje državu vidi kao svrhu, a pojedince, kao sredstva i slobodu, vezuje za državu, suprotno od Spencerovih i Sumnerovih teorija, koje su slobodu štatile od države i javne vlasti. I Ward je, kao i Hegel, državu smatrao višom kategorijom koja ima pravo na bezuvjetni autoritet. No prije nego što se detaljnije prikaže Wardovo shvaćanje države, kao i njegove sličnosti s Hegelovim učenjem o državi, potrebno je zaključiti dio o općenitoj Wardovoj društvenoj teoriji navođenjem njezinih osnovnih karakteristika.

Tako se može zaključiti da je društvena teorija Lestera F. Warda: (1) pojmovno naslonjena na prirodne znanosti, (2) utemeljena na razlikovanju čiste i primijenjene sociologije, (3) sistematska i (4) progresivna, naklonjena društvenim reformama jer počiva na vjerovanju da ljudski um može upravljati društvenim napretkom. To su njezine najznačajnije karakteristike. U idućim redcima bit će analiziran jedan njezin dio koji se odnosi na shvaćanje države i njezine uloge. Taj je dio od ključnoga značaja za razumijevanje cjelokupne Wardove teorije.

Wardovo hegelijansko shvaćanje države

Ward se u svojim radovima gotovo i nije pozivao na Hegela. Naime, u *Dinamičkoj sociologiji* uopće ne možemo pronaći Hegelovo ime, u *Primijenjenoj sociologiji* spominje ga samo na jednom mjestu, i to uz imena mnogih drugih filozofa,³² u radu *Osnove sociologije* na dva mjesta – jednom uz druge filozofe, pišući o klasifikaciji znanosti,³³ a drugi put zajedno s Hobbesom, pišući o usporedbi društva s organizmom,³⁴ u *Čistoj sociologiji* također na dva mjesta, od toga jednom u kritičkom tonu, gdje navodi da

ukazao na ideju planiranoga poboljšanja društva, a hoće li promjene odista biti takve da će doprinosti željenom cilju – stvaranju boljega društva – sasvim je drugo pitanje. Dakle, termin »progresivno« označava nastojanja da se dođe do društvenih reformi i stoji nasuprot terminu »konzervativno«, pod kojim se podrazumijeva otpor reformama i zalaganje za *status quo*.

24

L. F. Ward, *Dynamic Sociology*, sv. 1, str. 657.

25

Usp. *ibid.*, str. 650.

26

Usp. *ibid.*, str. 659–660.

27

L. F. Ward, *Pure Sociology*, str. 323.

28

O tome vidi više u: Barbara Finlay, »Lester Frank Ward as a Sociologist of Gender: A New Look at His Sociological Work«, *Gender & Society* 13 (1999) 2, str. 251–

265, ovdje str. 253, doi: <https://doi.org/10.1177/089124399013002006>.

29

Usp. *ibid.*, str. 254.

30

Usp. William Graham Sumner, *What Social Classes Owe to Each Other*, Harper & Brothers Publishers, New York – London 1911.

31

Usp. H. E. Barnes, »Two Representative Contributions of Sociology to Political Theory«, str. 170.

32

Usp. L. F. Ward, *Applied Sociology*, str. 263.

33

Usp. L. F. Ward, *Outlines of Sociology*, str. 5.

34

Usp. *ibid.*, str. 49.

»... logičari poput Hegela i Hamiltona, više od svih ljudi, predstavljaju one koji su uveli najnelogičnije elemente i doveli do najveće moguće konfuzije.«³⁵

Ali iako na osnovi tih podataka može izgledati kao da Hegel uopće nije utjecao na Wardovu misao, stvari izgledaju drukčije kada se počnemo upoznavati s njom. Tako na više mjesta možemo pronaći sličnosti između Hegelove i Wardove misli, a najizraženije su one koje se odnose na shvaćanje države. U svakom slučaju, Wardovo učenje o državi svakako može biti ocijenjeno hegelijanskim,³⁶ a u daljnjem ćemo se tekstu detaljnije upoznati s njegovim najznačajnijim dijelovima.

Kritika doktrine laissez-faire

Kao što je već rečeno, Lester F. Ward pripadao je progresivnom dijelu rane američke društvene teorije koja se počela razvijati u konzervativno doba, tako da su njegove ideje, poput jednakosti spolova i intervencionističke vlade, isprva mogle djelovati revolucionarno. Ipak, treba još jednom naglasiti da je to bilo vrijeme kada su se počele voditi diskusije o ulozi države i pravom djelokrugu vladine akcije te o društvenim reformama, za koje su pojedini autori smatrali da su više nego potrebne, dok su im se drugi snažno protivili. Lester F. Ward pripadao je prvima i stalno isticao da samo reformske, progresivne snage mogu osigurati društveni napredak. Poredak koji je počivao na doktrini *laissez-faire* temeljio se na značajnim socijalnim nejednakostima i tu, prema Wardu, nije bilo mjesta za slobodu nego naprotiv – bilo je to stanje eksploatacije iz kojega je trebalo pronaći izlaz. Izlaz je Ward vidio u državi. Kao što je Lorenz von Stein, njemački sociolog koji je bio pod velikim utjecajem Hegelove filozofije, državu vidio kao reinkarnaciju principa jednakosti i slobode, čiji je osnovni cilj bio ispraviti sve društvene nejednakosti koje su nastale kao posljedica nemiješanja države u ekonomski poredak,³⁷ tako je i Ward smatrao da će veličanjem države uspjeti osigurati društveni napredak i blagostanje. Dakle, u Wardovoj teoriji država dobiva egalitarnu ulogu, kojom ispravlja sve socio-ekonomske nejednakosti do kojih je dovela *laissez-faire* politika.

Suprotno svojim suvremenicima koji su bili privrženi *laissez-faire* učenju, Ward je upozoravao da stara liberalna etika individualizma i oslanjanja na vlastite snage i sposobnosti nije primjerena novim društvenim promjenama.³⁸ Prema mišljenju Richarda Hofstadtera, Ward je bio jedini istinski kritičar doktrine *laissez-faire* u Americi prije *New Deal*-a.³⁹ Naime, Ward je raskinuo s individualističkom tradicijom, do tada dominantnom u Sjedinjenim Američkim Državama, i ostvarenje slobode vezao za aktivnost države i kolektivnu akciju. Prema Wardu, sloboda je moć djelovanja u skladu sa željama.⁴⁰ Naime, kada ne bi bilo tako, ne bismo mogli govoriti o sreći.⁴¹ Da bi mogao djelovati u tom pravcu, da bi mogao ostvariti svoje želje koje su, razumije se, u granicama dozvoljenoga, pojedinac mora za takve aktivnosti imati odgovarajući prostor koji osigurava država. Ward je smatrao da nema sreće tamo gdje dominira doktrina *laissez-faire*. Ona bi se na najbolji način mogla ilustrirati riječima jednoga od njezinih najglasnijih zastupnika, Williama Grahama Sumnera, koje glase:

»Drži se svojega posla. [*Mind your own business.*]«⁴²

Tu pojedinac jedva da može i primijetiti postojanje države. Ukratko: tamo gdje čovjek samo gleda svoja posla i nije ga briga za druge i njihove probleme ne može biti sreće, nego samo nesreće, bijede i izrazitih socijalnih nejedna-

kosti. Ukratko rečeno, to je Wardovo mišljenje. On je tvrdio da je aktivnost države neraskidivo povezana sa srećom svakoga njenog člana. Kao što čovjek može, primjerice, imati moć hodati unaokolo po svojoj želji, ali ju ne može ozbiljiti jer je utamničen, tako čovjek može imati moć djelovanja u skladu sa svojim željama i u društvu bez državne intervencije s izraženim socijalnim razlikama, ali u njemu neće biti mogućnosti njegova ozbiljenja vlastitih kreativnih potencijala i potpunoga ispunjenja njegovih želja. Za takvo nešto potrebna je značajna pomoć države. Dakle, shvaćanje slobode u smislu moći ne postavlja ograničenja državnom intervencionizmu i ono je bilo tipično za europske socijaliste i američke liberale, koji su njime zamijenili koncept slobode kao slobode *od* uplitanja.⁴³

Wardovo shvaćanje slobode u potpunosti odudara od koncepta negativne slobode (sloboda *od*) – kao odsustva samovoljne prisile – koji je bio blizak onima koji su branili ideju o minimalnoj državi i *statusu quo*. Njegova teza suprotna je individualističkoj. Naime, individualne slobode ne može biti tamo gdje je vladina akcija izostala. Wardovo je shvaćanje slobode pozitivno – ona se, u širem smislu, shvaća kao autonomija i samoostvarenje pojedinaca. A s obzirom na to da samo država može osigurati uvjete koji su potrebni za samoostvarenje pojedinca, ona mora imati aktivnu socijalnu ulogu. Drugim riječima, država više nije potencijalni neprijatelj individualne slobode, nego predstavlja entitet bez kojega nema slobode.

Iako je kasnije najveći broj sociologa bio bliži Wardovim nego Sumnerovim stavovima, u to vrijeme, kada su individualizam i doktrina slobodne trgovine još uvijek suvereno vladali američkom teorijom, njegovo učenje nije se moglo uklopiti u, za to doba, konzervativno shvaćanje uloge države. Kolektivizam koji je Ward propagirao bio je bliži teoriji kontinentalne Europe nego angloameričkoj teoriji. I zaista, u daljnjem tekstu, vidjet ćemo da je Wardovo shvaćanje države zapravo veoma blisko Hegelovu.

Teorija etičke države

Wardovo učenje o državi izloženo je u dvadesetom poglavlju *Čiste sociologije* koje nosi naslov »Socijalizacija dostignuća«. I u *Primijenjenoj sociologiji* Ward razmatra pojedine probleme koji se tradicionalno vezuju za političku

35

L. F. Ward, *Pure Sociology*, str. 472.

36

Usp. H. E. Barnes, »Two Representative Contributions of Sociology to Political Theory«, str. 157.

37

Usp. Georges Gurwitsch, *Sociology of Law*, Routledge & Kegan Paul, London – Boston 1974., str. 71–72.

38

Usp. Edward C. Rafferty, *Apostle of Human Progress: Lester Frank Ward and American Political Thought, 1841–1913*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham – New York – Oxford 2003., str. 118.

39

Usp. *ibid.*, str. 4.

40

Usp. Lester Frank Ward, *Dynamic Sociology*, sv. 2, D. Appleton and Company, New York – London 1926., str. 233.

41

Usp. *ibid.*

42

W. G. Sumner, *What Social Classes Owe to Each Other*, str. 120.

43

Usp. Fritz Machlup, »Liberalism and the Choice of Freedoms«, u: Erich Streissler (ur.), *Roads to Freedom: Essays in Honour of Friedrich A. von Hayek*, Routledge & Kegan Paul, London 1969., str. 117–146, ovdje str. 120.

teoriju i teoriju države (pravda, sloboda, društveno blagostanje), ali je njegovo shvaćanje države iz *Čiste sociologije* daleko značajnije za razumijevanje njegove društvene teorije u cjelini. Država je, smatrao je Ward, prirodan proizvod, rezultat evolucije, podjednako kao životinja ili biljka, kao i sâm čovjek.⁴⁴ On ne prihvaća stare ideje o podrijetlu države (o društvenom ugovoru, o božanskom pravu kraljeva i sl.) i stavlja ih na isti spisak s geocentričnom ptolomejskom astronomskom teorijom ili idejom o nepromjenjivosti vrsta.⁴⁵ I Hegel je kritizirao ugovornu teoriju države, pa tako, osporavajući tezu koju je izrekao Cesare Beccaria, naime da smrtna kazna ne može biti sadržana u društvenom ugovoru jer on ne može pretpostavljati davanje pristanka pojedinca na gubitak svoga života, kaže da država nije ugovor i da joj zaštita života i vlasništva pojedinaca nije jedina svrha.⁴⁶

Kako kaže Ward, država predstavlja »najznačajniji čovjekov korak u pravcu kontrole društvenih sila«. ⁴⁷ U sljedećem se odlomku na najbolji način može vidjeti kako on shvaća državu i njezinu ulogu:

»Tako vidimo da država, iako genetička po svom podrijetlu, usmjerena prema konačnom cilju po svojoj metodi; ima samo jednu svrhu, funkciju ili misiju, a to je osiguravanje društvenoga blagostanja; da je njezin način rada onemogućavanje asocijalnoga ponašanja pojedinaca; da čineći to uvećava slobodu ljudskog djelovanja sve dok ona nije asocijalna; da je država, stoga, u biti moralna ili etička; da njezini postupci nužno moraju biti etički, da s obzirom na to da je proizvod prirode u pravom smislu mora biti reprezentativna; da je zapravo uvijek dobra onoliko koliko joj društvo dopusti da bude; da je do sada u povijesti društva rijetko činila djela koja su težila unaprijediti čovječanstvo; uvijek je bila uvjet za sva dostignuća, omogućavajući sve socijalne, industrijske, umjetničke, književne i znanstvene aktivnosti koje se odvijaju u državi i pod njezinom zaštitom. Ne postoji druga institucija s kojom bi se država mogla usporediti, a opet, s obzirom na sve ovo, ona je najvažnija od svih ljudskih institucija.«⁴⁸

Takvo shvaćanje države moglo bi se svrstati u teoriju etičke države koju vezujemo za Rousseaua i Hegela. Kako je prvenstveno riječ o filozofskoj teoriji države, u radovima koji su se odnosili na teoriju etičke države, kao što su npr. Bosanquetova *Filozofska teorija države* (*The Philosophical Theory of the State*) i Hobhouseova *Metafizička teorija države* (*The Metaphysical Theory of the State*), nije bilo riječi o Wardu kao sociologu. Pored toga, Bernard Bosanquet navedeno je djelo objavio 1899. godine, četiri godine prije nego što je Ward objavio *Čistu sociologiju*. Za razliku od Rousseauove teorije, koja predstavlja jedan od esencijalnih dijelova njegove političke filozofije, i Hegelove, koja je prvenstveno izložena u okviru njegove filozofije prava, Ward je svoja razmišljanja o državi prikazao u okviru sistematskoga djela o sociologiji kao znanosti. Također, Wardova teorija ne poklapa se s Hegelovom u svim bitnim dijelovima, pa tako Ward, kako ističe Barnes, nije pokazivao divljenje prema Hegelovoj metafizičkoj metodi.⁴⁹ Ipak, čini se da u Wardovu učenju ima dovoljno elemenata da ga možemo smjestiti u hegelijanski okvir, iako nije sporno da je ono daleko manjega stupnja apstrakcije i ne tako složeno i sistematično kakvo je Hegelovo učenje o državi. Ono je hegelijansko u tom smislu što je smatrao da država nije prijetnja slobodi, kako je to smatrala konzervativna teorija kojoj su bile bliske ideje klasičnoga liberalizma, nego da nema slobode bez aktivne uloge države; da bez aktivne uloge države i kolektivne akcije, a ne individualne, ne može biti društvenoga napretka; da je svaka djelatnost države u tom pravcu neupitno etička. Po Wardovu mišljenju, kao i Hegelovu, država je najznačajnija ljudska institucija koja nema alternative.⁵⁰

Razmatranja o državi kod Hegela nalaze se u okviru filozofije objektivnoga duha, u sklopu filozofije prava i filozofije povijesti. Objektivni duh javlja se u tri oblika: kao pravo, moralnost i običajnost (njem. *Sittlichkeit*). Hegel državu

promatra u okviru običajnosti koja se također javlja u tri oblika – kao obitelj, građansko društvo i država – pri čemu država predstavlja višu kategoriju i idealnu formu kojoj teže obitelj i građansko društvo. Država se predstavlja kao sustav u kojem obitelj i građansko društvo pronalaze svoje ispunjenje i svoju sigurnost.⁵¹ Ona je, dakle, apsolutna samosvrha, najviše oličenje običajnosti i »inkarnacija Boga u povijesti«. ⁵² Hegel u *Filozofiji prava* kaže da je država »zbiljnost običajnosne ideje ili običajnosni duh«⁵³ i da je najveća dužnost pojedinca biti članom države. Država osigurava sve što je građanima bitno i za što su vezana njihova osjećanja. Ona je izraz općega dobra, a osjećaj i uvid građana u to predstavlja esencijalni element patriotizma. Istinski patriotizam nije ništa doli »svakodnevna navika da na državu gledamo kao na svrhu i temelj naših života«. ⁵⁴ Ona predstavlja ostvarenje slobode. Drugim riječima, kolektivitet ima prednost u odnosu na pojedinca, odnosno država ima pravo na bezuvjetni autoritet jer bez nje pojedinac ne može biti slobodan.

Doduše, tvrditi da je država ostvarenje slobode može biti krajnje problematično. Tako rob koji mora služiti svoga gospodara u državi u kojoj je ropstvo dozvoljeno objektivnim pravom, teško bi se mogao složiti s Hegelovim određenjem države. Može li u Wardovoj etičkoj državi onaj građanin, kojega Sumner naziva »zaboravljeni čovjek«, ⁵⁵ inače vrijedan, častan i neovisan čo-

44

Usp. L. F. Ward, *Pure Sociology*, str. 549.

45

Usp. *ibid.*

46

Usp. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Osnovne crte filozofije prava*, prev. Danko Grlić, Veselin Masleša, Svjetlost, Sarajevo 1989., str. 177. Hegel je, kao i Kant, bio zastupnik retributivne teorije kazne, po kojoj se zločinac ne treba kažnjavati da bi se drugi potencijalni zločinci, poučeni njegovim primjerom, uzdržali od činjenja zločina (teorija zastrašivanja) ili zato da bi se popravio i mogao vratiti u društvo (teorija popravljanja). Dakle, utilitarističke teorije nisu bile bliske Hegelu. Retributivna doktrina smatra da zločinca treba kazniti zbog zločina koji je počinio, a ne radi ostvarenja nekoga društveno korisnoga cilja – kazna je sama po sebi cilj. Kaznom se uspostavlja moralni poredak narušen počinjenjem zločina. Hegel je razlikovao pravo, nepravo (negacija prava) i kaznu koja predstavlja negaciju negacije. Ideja kazne nalazi se u ideji prava, tako da zločinac, čineći nepravo, podvodi sebe pod ideju prava, a time i pod ideju kazne. Kazna je, prema Hegelu, nešto na što zločinac ima pravo. Zločinac nije, kako uče utilitarističke teorije, sredstvo za postizanje nekoga cilja – naprotiv, on kao umno biće ima pravo na kaznu, premda to pravo zločinca može izgledati krajnje začuđujuće jer bi se on vjerojatno protivio da mu ono bude priznato. O tome vidi više u: Anthony M. Quinton, »On Punishment«, u: Gertrude Ezorsky (ur.), *Philosophical Perspectives on Punishment*,

State University of New York Press, Albany 1977., str. 6–15, ovdje str. 8–9.

47

L. F. Ward, *Pure Sociology*, str. 551.

48

Ibid., str. 555.

49

Usp. H. E. Barnes, »Two Representative Contributions of Sociology to Political Theory«, str. 157.

50

Usp. L. F. Ward, *Pure Sociology*, str. 555; L. F. Ward, »Sociology and the State«, str. 679.

51

Usp. Bernard Bosanquet, *The Philosophical Theory of the State*, Macmillan, London 1920., str. 260.

52

Alessandro P. d'Antrev [Alessandro P. d'Entrèves], *Priradno pravo*, prev. Sanja Štepanović, CID, Podgorica 2001., str. 77.

53

G. W. F. Hegel, *Osnovne crte filozofije prava*, str. 370.

54

B. Bosanquet, *The Philosophical Theory of the State*, str. 261.

55

Usp. William Graham Sumner, *The Forgotten Man and Other Essays*, Yale University Press, New Haven 1918.

vjek koji se sâm izdržava, državu, koja uzima dio njegovih prihoda da bi podmirila osnovne egzistencijalne potrebe onih koji se nalaze u nezavidnom egzistencijalnom položaju zbog svoje nepromišljenosti i nesposobnosti, smatrati ostvarenjem slobode? Teško. Novac kojim vlada raspolaže ne pada s neba, nego je uvijek rezultat preraspodjele bogatstva, a teret vladine intervencionističko-protekcioniističke politike uvijek pada na najproduktivnije dijelove društva. Instrumente fiskalne politike kojima se vrši preraspodjela oni teško mogu doživjeti kao aktivnosti države u duhu slobode, nego prije kao jedan vid prisilne aktivnosti kojom im se uzima nešto što su stvorili vlastitim radom.

Kako navodi Hobhouse, sloboda⁵⁶ je polazna točka Hegelove filozofije države i označava »usklađenost s pravom i običajnošću, kako je interpretirana običajnosnim duhom posebnoga društva kojem pojedinac pripada«. ⁵⁷ Hegel nije smatrao da je sloboda odsustvo ograničenja (negativno poimanje). Naime, ona je više od toga – ona je nešto pozitivno. Ona je samoostvarenje. ⁵⁸ Rečeno je već i da Ward slobodu shvaća u pozitivnom smislu, a takvo shvaćanje zahtijeva entitet koji treba osigurati uvjete u kojima će to biti moguće. Taj je entitet, i kod Hegela i kod Warda, država.

Negativna i pozitivna koncepcija slobode bile su predmet mnogobrojnih analiza u filozofiji i društvenoj teoriji. Dobrim dijelom prihvaćanje jedne od tih dviju koncepcija uvijek ima svoje ideološko ishodište. Kolektivismu je bliže pozitivno, a individualističkoj filozofiji negativno značenje. Ipak, kada se o njima govori, ne treba ispustiti iz vida jednu očiglednu činjenicu. Naime, negativno značenje slobode, iako ga zagovornici kolektivismu osporavaju, sadržano je i u pozitivnom shvaćanju slobode. Štoviše, ono je *condicio sine qua non* pozitivnoga shvaćanja. Da bismo uopće mogli govoriti o samoostvarenju pojedinaca, prethodno mora izostati svaki oblik prisile koja nije utemeljena zakonom. Ukoliko je pojedinac prisiljen nešto učiniti ili se uzdržati od činjenja, utoliko ne može biti ni autonomije ni samoostvarenja. Ali prisila ne postoji uvijek kada je riječ o miješanju drugoga pojedinca ili drugih pojedinaca u zonu unutar koje bi netko inače, da nije miješanja, mogao djelovati – *prisila* nije pojam koji pokriva sve vrste nesposobnosti, pa tako, kako kaže Berlin,

»... ako sam nesposoban skočiti više od 3 metra uvis ili ne mogu čitati jer sam slijep ili ne mogu razumjeti najteže Hegelove stranice, bilo bi čudno reći da sam ja u toj mjeri porobljen ili prisiljen.«⁵⁹

U tom smislu, negativno značenje mora predstavljati osnovu, a komponente koje su esencijalne za pozitivno shvaćanje – autonomija i samoostvarenje – nadgradnju neophodnu za pozitivnu koncepciju slobode. To se na najbolji način može vidjeti u Wardovu shvaćanju slobode kao moći. Naime, da bi netko imao moć djelovati suglasno svojim željama (i bio slobodan, prema Wardovu shvaćanju), ne bi smjele postojati nikakve prepreke i fizička ograničenja za takvo djelovanje. Naravno, nije ni negativan koncept slobode bez mana jer može voditi do toga da građani zanemaruju javnu sferu, tako da, kako je već Katon ukazivao, može doći do toga da oni »svoje kuće, svoje vile, svoje kipeve i svoje slike cijene više no što cijene republiku«. ⁶⁰

Wardovo shvaćanje države i slobode moglo bi se uklopiti u Hegelovo. Dok je Spencer društvo u kojem se pojedinac treba žrtvovati ako je to u interesu zajednice označio militarističkim društvom, odnosno društvom koje se nalazi na nižem stupnju društvene evolucije od industrijskoga društva u kojem je zagarantirana individualna sloboda i u kojem pojedinac nije podređen zajednici, ⁶¹ Ward postavlja suprotnu tezu: o slobodi možemo govoriti samo tamo gdje je pojedinac u potpunosti podređen državi. Za razliku od Spencera, koji je upo-

zoravao na to da dolazak socijalizma znači dolazak ropstva, Ward je smatrao da je ropstvo već tu, da je najuočljivije u doktrini *laissez-faire* i da izlazak iz ropstva mogu osigurati samo progresivne društvene snage.⁶² Dok se u individualističkoj filozofiji blagostanje ostvaruje neovisno o aktivnosti države, u kolektivističkoj je ono neraskidivo vezano za državu i njezinu proširenu ulogu. Međutim, kolektivističko shvaćanje države može voditi totalitarizmu, kako je upozoravao Friedrich August von Hayek. Tu se sada možemo vratiti Rousseauu i paradoksu slobode, prema kojemu država može prisiliti pojedinca da bude slobodan.⁶³ Dakle, teorija etičke države temelji se na paradoksu da država, kako bi kazao Hegel, kao ostvarenje slobode po sebi i za sebe, može lako prerasti u totalitarni poredak. Uostalom, neki od najznačajnijih političkih mislitelja 20. stoljeća, poput Friedricha von Hayeka i Karla Poppera, Hegela su okarakterizirali kao neprijatelja otvorenoga društva.⁶⁴

Etička teorija države temelji se na principu da je organizirano društvo nešto više od pojedinaca koji ga čine. Tako Hobhouse kaže da svako udruženje ljudi posjeduje određene vlastite karakteristike koje nemaju pojedinci izvan toga udruženja, odnosno drugim riječima, »cjelina je nešto više od skupa dijelova koji je čine« i navodi primjer da dva čovjeka koja, ako bi htjela pomaknuti određeni teški predmet, to ne bi mogla učiniti tako što će ga gurati prvo jedan pa drugi, nego bi morali raditi zajedno.⁶⁵

Suprotno tome, metodološki individualizam poriče tezu da se društvene znanosti bave danim cjelinama kao prirodnima, one ih tek moraju stvoriti i zato treba poći od dijela, a ne od cjeline, odnosno od pojedinca, a ne od kolektiviteta kakvi su društvo i država.⁶⁶ Dakle, treba poći od ponašanja pojedinca, pa tek onda, sintetičkim putem, doći do cjeline. Takvo stajalište nalazi se u

56

Treba napomenuti da rana Hegelova pravno-politička filozofija pruža drukčije određenje slobode u odnosu na Hegelovu zrelu pravno-političku filozofiju iz *Filozofije prava*. Tako u *Filozofiji prava* Hegel napušta stajalište prema kojemu je sloboda »negacija pojedinačnosti i čisti jednobitak pojedinca s običajnosnim totalitetom«, a uzima u obzir moderan pojam slobode koji će inkorporirati u svoje filozofsko-pravno učenje. O tome vidi više u: Domagoj Vujeva, »Prilog genealogiji Hegelova poimanja građanskog društva (*Članak o prirodnom pravu*, 1802)«, *Politička misao* 46 (2009) 3, str. 157–173.

57

Leonard Trelawny Hobhouse, *The Metaphysical Theory of the State*, George Allen & Unwin, London 1960., str. 31.

58

Usp. *ibid.*, str. 32.

59

Isaiah Berlin, *Liberty*, Oxford University Press, New York 2002., str. 169.

60

Navedeno prema: Adam Ferguson, *An Essay on the History of Civil Society*, Hastings, Etheridge and Bliss, Boston 1809., str. 370.

61

Usp. Herbert Spencer, *Political Institutions. Being Part V of The Principles of Sociology*, Williams and Norgate, London – Edinburgh 1882., str. 658–730.

62

Usp. L. F. Ward, »The Sociology of Political Parties«, str. 454.

63

Usp. Jean-Jacques Rousseau, *The Social Contract, or, Principles of Political Right*, prev. Henry John Tozer, George Allen & Unwin, London 1948., str. 113.

64

Usp. Friedrich August von Hayek, *The Counter-Revolution of Science. Studies on the Abuse of Reason*, The Free Press of Glencoe, Collier-Macmillan Limited, London 1955., str. 191–206; Karl Popper, *The Open Society and Its Enemies. Hegel, Marx, and the Aftermath*, sv. 2, Routledge, London 1945., str. 25–76.

65

Usp. L. T. Hobhouse, *The Metaphysical Theory of the State*, str. 27.

66

Usp. F. A. Hayek, *The Counter-Revolution of Science*, str. 56–57.

osnovi teorije države koja je bila suprotstavljena Wardovoj i koja je na državu gledala kao na potencijalnoga uzurpatora individualne slobode. Dva različita metodološka pristupa ogledaju se i u različitom shvaćanju slobode i države. Za razliku od Wardove pozicije metodološkoga kolektivismu, pozitivne koncepcije slobode i shvaćanja države kao etičke, drugi pristup temelji se na metodološkom individualizmu, negativnoj koncepciji slobode i zamisli o minimalnoj državi. Rana američka društvena teorija u velikoj je mjeri oslikavala borbu tih dvaju različitih ideoloških pristupa i dvaju sasvim različitih shvaćanja države. Dok su zastupnici kolektivističkoga shvaćanja govorili da kolektivitet (obitelj, tvornica, društvo, država) uvijek modificira pojedince koji ulaze u njegov sastav te da je uvijek prisutna koordinirajuća i zajednička djelatnost pojedinaca koji ga čine, zastupnici individualističkoga shvaćanja izgradili su svoju teoriju na ideji o pojedincu kao anonimnom maksimizatoru koristi na slobodnom, državnom intervencijom neometanom tržištu.

Wardovo shvaćanje države možda bi se moglo objasniti i usporedbom s načinom na koji je Hobhouse opisivao funkcioniranje obitelji – u obitelji ne možemo govoriti o blagostanju, sreći i dobroj ili zloj sudbini koje nije blagostanje, sreća i dobra ili zla sudbina njezinih članova, jednoga ili više njih.⁶⁷ Ward je smatrao da je isto i s državom, pa se zato ne može, kako preporučuju u okviru konzervativno-individualističke tradicije američke teorije, ignorirati težak socijalno-ekonomski položaj pojedinih njezinih članova jer to ujedno predstavlja i zlo za samu državu. Ipak, kao što dva brata ili dvije sestre u okviru iste obitelji ne moraju uvijek imati iste ciljeve niti ostvarivati identičnu korist ili trpjeti istu štetu od određenih aktivnosti, tako ni svi građani nemaju iste socijalno-ekonomske ciljeve. To je još vidljivije u slučaju države jer u njoj veze među njezinim članovima nisu toliko jake koliko u obitelji. Individualistički prigovor mogao bi biti ono što se u Humeovoj filozofiji naziva »postulatom ograničene ili nepotpune dobronamjernosti« (engl. *postulate of limited or partial benevolence*).⁶⁸ Naime, riječ je o tome da je, kako kaže Hume, naša najjača pažnja ograničena na nas same, zatim na srodnike i poznanike, a tek mali njezin dio dopire do potpunih stranaca.⁶⁹

No, iako je ideja o minimalnoj neintervencionističkoj državi s vremenom u Americi počela gubiti na značaju zbog prihvaćanja proširene uloge vlade u društvenom životu, Wardova koncepcija etičke države strana je američkoj političkoj teoriji. Takva koncepcija, kao što je već istaknuto, više je odgovarala kontinentalnoj Europi, nego angloameričkom svijetu. U Sjedinjenim Američkim Državama uvijek je bio prisutan strah od kolektivističke filozofije i državnoga socijalizma, tako da teorija etičke države nije tu našla plodno tlo. U Sjedinjenim se Američkim Državama borba vodila unutar same liberalne tradicije – između onih koji su podržavali vrijednosti klasičnoga liberalizma i onih kojima nije bila strana nadgradnja liberalizma socijalnim elementima, odnosno *welfare* liberala. Drugim riječima, bio je to teorijski sukob između konzervativaca i liberala.

Taj se sukob odrazio i na shvaćanje pravde. Dok su zastupnici individualističke filozofije pravdu definirali kao jednakost tretmana, dotle je pravda, smatrao je Ward, prisilno društveno nametanje umjetne jednakosti u uvjetima koje prirodno karakterizira nejednakost.⁷⁰ I na tom mjestu vidimo sličnosti s etičkom teorijom države, kao i sličnosti s Rousseauovim paradoksom slobode. Samo bi se to moglo nazvati paradoksom pravde – jer ispada da je pravda prisila, iako bi trebala štititi od prisile. Ali kada prisilu provodi društvo ili država, dakle, kolektivitet koji je iznad pojedinca, onda ona postaje nešto što nije in-

kompatibilno sa slobodom i pravdom. Tada ona postaje sredstvo za uspostavljanje pravednijih društvenih uvjeta i sredstvo kojim se ispravljaju društvene nejednakosti. Takva je pravda distributivne prirode i nalazi se u službi prisilne vladine preraspodjele bogatstva unutar društva prema manje uspješnim kategorijama stanovništva. Samim time, jednakost tretmana u društvu, za kakvo se zalagao Ward, nije više mogla biti prihvaćena kao odgovarajuće određenje pravde.

Također, još jedna od značajnih stavki Wardova učenja o državi jest i teza da ne možemo govoriti o vlasništvu prije formiranja država.⁷¹ Time Ward odbacuje teoriju o prirodnim, neotuđivim pravima koja postoje prije države i koje država samo jamči i štiti. Također, smatra da je pravo temelj države. Ali nije riječ o prirodnom pravu, idealnom, vječnom i nepromjenjivom pravu koje postoji neovisno o državi jer Ward posebno ističe da »nema takve stvari kao što je pravo izvan države«. ⁷² I u toj se točki njegova koncepcija države u potpunosti poklapa s Hegelovom filozofijom prava. To je jedna od najznačajnijih karakteristika zahvaljujući kojoj Wardovo učenje možemo nesumnjivo nazvati hegelijanskim. Naime, Hegelova teorija etičke države bila je zamjena za doktrinu o prirodnom pravu koja je stoljećima dominirala i u velikoj mjeri oblikovala europsko-kontinentalni sustav prava. Kako kaže d'Entrèves, u Hegelovoj filozofiji prava nema mjesta za prirodno pravo u nekom od njegovih tradicionalnih značenja, nego je pravo definirao kao ostvarenje slobodne volje, a kako je država apsolutni običajnosni totalitet, onda pravo države mora biti iznad svakoga drugog prava.⁷³ Hegelova filozofija povijesti »označava kraj sveukupnoga prirodnopravnog mišljenja«. ⁷⁴ Takva koncepcija ne podrazumijeva pojam idealnoga prava jer ideali nisu više vječni i nepromjenjivi, nego su proizvod povijesti i mogu pretrpjeti sud povijesti.⁷⁵ Wardu su takvi pogledi na državu i pravo omogućili formuliranje teze da nema blagostanja bez države.⁷⁶ Dakle, nema prirodnih prava pojedinaca koja su starija od države, nego upravo suprotno. Naime, država stvara pravo koje osigurava mir, red i druge društveno-pravne vrijednosti. Jednostavno rečeno, država je osnovni uvjet za sva individualna dostignuća. Smatrao je da

»... ukoliko bi pojedinac, ljudsko biće, bio u potpunosti izoliran, bez odnosa s drugima, i djelovao isključivo na osnovi vlastitoga interesa, utoliko bi moralni argument bio uklonjen, a pojedinac ne bi mogao učiniti bilo što krivo.«⁷⁷

67
Usp. L. T. Hobhouse, *The Metaphysical Theory of the State*, str. 28.

68
Usp. David Miller, *Philosophy and Ideology in Hume's Political Thought*, Clarendon Press, Oxford 1981., str. 106.

69
Usp. Dejvid Hjum [David Hume], *Rasprava o ljudskoj prirodi*, prev. Borivoje Nedić, Veselin Masleša, Sarajevo 1983., str. 416.

70
Usp. L. F. Ward, *Applied Sociology*, str. 23.

71
Usp. L. F. Ward, *Pure Sociology*, str. 549.

72
Ibid., str. 550.

73
Usp. A. P. d'Antrev [A. P. d'Entrèves], *Prirodno pravo*, str. 77.

74
Ibid., str. 78.

75
Usp. ibid.

76
Usp. L. F. Ward, *Pure Sociology*, str. 550.

77
Ibid., str. 552.

Samo država može pojedince učiniti slobodnima. Wardovo učenje o državi predstavljalo je *par excellence* otklon od individualističke teorije.

Ward je državu znao usporediti s mozgom⁷⁸ jer država treba donositi značajne odluke za *social telesis* u svim područjima društvenoga života, kao što mozak predstavlja središnju kontrolu svih tjelesnih funkcija u cilju normalnoga funkcioniranja organizma. Kao što se kontrola koju provodi mozak neprestano uvećava, tako se treba uvećavati i kontrola koju provodi država. To je napredovanje svjesnoga na račun nesvjesnoga. U individualističkom društvu gdje država dozvoljava građanima da mogu raditi što žele, u granicama da takvim svojim postupanjem ne štete drugima, ne može biti slobode, nego samo socijalnih razlika. Da bismo mogli govoriti o slobodi, smatra Ward, neophodna je svjesna kontrola društvenoga života koju provodi država, a koju ostvaruje proširivanjem sfere svoga djelovanja. Slične ideje pronalazimo i kod Hegela. Uspoređivanje s organizmom prisutno je i u Hegelovoj filozofiji. Tako kada on govori o oblicima države i mogućnosti ostvarivanja slobode u njima, razlikuje: djetinjstvo (istočne despocije – Kina, Indija, Perzija), mladost (Grčka), zrelije doba (Rim) i starost čovječanstva (germansko-kršćansko doba). U prvima je samo jedan slobodan, u drugima dvjema su samo neki slobodni, da bi tek u posljednjoj epohi, prema Hegelu, svi istinski bili slobodni.⁷⁹ Ono što je, po Hegelovu mišljenju, germansko-kršćansko doba, za Warda je intervencionističko-protekcioniistička država s istaknutom ulogom u društvenom životu. To je umna i racionalna epoha. Tu čovjek počinje shvaćati što doprinosi njegovoj slobodi, a što ga čini neslobodnim. Naravno, treba naglasiti da ni Hegel nije imao simpatija prema ideji o samoregulatornom tržištu te da je isticao kako se državna regulacija, kao regulacija koja stoji iznad svih proizvođača i potrošača, uvijek svjesno poduzima. Dakle, rezultat je svjesnoga plana, čime Hegel zapravo osporava teze doktrine *laissez-faire* i klasičnoga liberalizma o spontanom razvitku ustanova i tržištu samoregulatornoga karaktera.⁸⁰ Ipak, valja kazati da, iako nije prihvaćao ideje klasične političke ekonomije o samoregulatornom tržištu i odsustvu državne intervencije, Hegel nije odbacivao sve njezine postavke.⁸¹

Pitanje najboljega oblika države

Wardovo učenje o oblicima države nije bilo identično Hegelovu, ali to što nisu imali isto mišljenje po pitanju najboljega oblika ne narušava njegovu hegelijansku koncepciju države. Ipak, s obzirom na društveno-povijesne okolnosti u Sjedinjenim Američkim Državama, bilo bi krajnje iluzorno očekivati da bi Ward mogao smatrati monarhiju idealnim oblikom vladavine. Ali u okviru ovoga dijela političke teorije, i kod Hegela i kod Warda, mogu se vidjeti tragovi učenja o društvenoj evoluciji i kretanju ljudskoga društva od neslobode prema eri slobode. Prema Hegelu, oblik vladavine koji karakterizira germansko-kršćansko doba jest monarhija, u kojoj je sloboda zaštićenija u odnosu na druge oblike – demokraciju i aristokraciju kao osnovne i, naravno, ohlokraciju, oligarhiju i despociju kao iskrivljene oblike.⁸² Dok je, prema Hegelu, djetinjstvo čovječanstva bilo prepoznatljivo po despotizmu, mladost i zrelo doba po demokraciji i aristokraciji, starost čovječanstva, germansko-kršćansko doba, karakterizira monarhija kao oblik vladavine. S druge strane, Ward razlikuje tri osnovna oblika vladavine – autokraciju, aristokraciju i demokraciju.⁸³ Ali on ide i dalje jer poslije demokracije razlikuje fiziokraciju, plutokraciju i sociokraciju.⁸⁴ To razlikovanje i u Wardovoj misli postaje svojevrsno učenje o društvenoj evoluciji, samo što je za njega soci-

okracija ono što je za Hegela bila monarhija – dakle, najbolja forma. Dok je fiziokracija *laissez-faire* vladavina utemeljena na individualističkoj filozofiji, plutokracija izopačenje fiziokracije, u kojoj se pod izgovorom neophodnosti vladinoga neintervencionizma nastavlja odvijati neopravdana eksploatacija društva, sociokracija predstavlja upravljanje društvom koju provodi vlada u interesu sâmog društva.⁸⁵ Za plutokraciju je Ward smatrao da i dalje, poslije više od jednoga stoljeća, predstavlja aktualni oblik političke organizacije i snažno se protivio toj formi organizacije države, kritizirajući u svim svojim djelima doktrinu *laissez-faire* i osnovne principe individualističke filozofije. Smatrao je da su socijalne nejednakosti, koje su bile nužna posljedica takve organizacije, inkompatibilne s idejom socijalnoga napretka. S druge strane, Ward je pisao da u sociokraciji više nema eksploatacije društva poradi koristi i zadovoljenja pojedinačnih interesa određenoga broja ljudi. U takvom obliku društvo ima dužnost postupati svjesno i inteligentno,⁸⁶ u njemu će društvo pod istim uvjetima učiniti ono isto što bi učinio i inteligentni pojedinac.⁸⁷ Po Wardovu mišljenju, to su sve one aktivnosti koje vode prema društvenom napretku, tj. sve ono što osigurava izlazak iz ropstva nametnutoga *laissez-faire* učenjem. Tek se tada može govoriti o slobodi.

Druge sličnosti Wardova i Hegelova učenja o državi

Na kraju, Wardovo i Hegelovo učenje o državi dodiruju se u još jednoj točki. Riječ je o načinu shvaćanja rata i sukoba. Naime, Ward smatra da je rat imao značajnu ulogu u povijesti društva,⁸⁸ da je »bio glavni i vodeći uvjet ljudskoga napretka« te da »kada se rase prestanu boriti, napredak nestaje«.⁸⁹ Slično, Hegel je smatrao da objasniti povijest ne znači ništa drugo doli opisati strasti čovječanstva.⁹⁰ Bez njih se ništa značajno ne može napraviti. Povijest je jedna pozornica sukoba i nesreće, ali to je nužno da bi bilo napretka. To je poruka

78

Usp. *ibid.*, str. 564–565.

79

Usp. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Lectures on the Philosophy of History*, prev. J. Sibree, Bell & Daldy, London 1872., str. 110.

80

Usp. G. W. F. Hegel, *Osnovne crte filozofije prava*, str. 357–358.

81

Iako ističe nužnost državnoga nadzora i svjesnoga reguliranja tržišnih procesa, Hegel nije u cjelini odbacio intelektualnu ostavštinu Adama Smitha i drugih škotskih filozofa, nego je određene segmente njihova učenja inkorporirao u svoju filozofiju prava. O tome vidi više u: Domagoj Vujeva, »Politička ekonomija i kritika teorije društvenog ugovora u Hegelovoj *Filozofiji prava*«, *Politička misao* 57 (2020) 2, str. 107–126, doi: <https://doi.org/10.20901/pm.57.2.05>.

82

Usp. G. W. F. Hegel, *Lectures on the Philosophy of History*, str. 46; G. W. F. Hegel, *Osnovne crte filozofije prava*, str. 401.

83

Usp. Lester Frank Ward, *The Psychic Factors of Civilization*, Ginn and Company, Boston 1893., str. 317.

84

Usp. *ibid.*, str. 318–331.

85

Usp. H. E. Barnes, »Two Representative Contributions of Sociology to Political Theory«, str. 162.

86

Usp. L. F. Ward, *The Psychic Factors of Civilization*, str. 313.

87

Usp. *ibid.*, str. 327.

88

Usp. L. F. Ward, *Pure Sociology*, str. 30.

89

Ibid., str. 238.

90

Usp. G. W. F. Hegel, *Lectures on the Philosophy of History*, str. 14.

Hegelove filozofije povijesti. Isto Hegel poručuje i u svojoj filozofiji prava, gdje navodi da uspješni ratovi sprječavaju unutarnje neredе i jačaju moć države.⁹¹ Ovdje se u Hegelovoj filozofiji vidi otklon od Kantove ideje o vječnom miru.⁹² Hegel rat nije smatrao apsolutnim zlom. Kako kaže, niti je rat samo slučajni događaj čije se podrijetlo nalazi u strastima moćnih pojedinaca ili nacija, niti je u djelima nepravde ili nečega što se nije trebalo dogoditi – on nije slučajnost, nego nužnost.⁹³ Kroz rat države iskušavaju svoju snagu i one su, kao i svi drugi organizmi, nužno prolazne – mogu se razvijati, stagnirati i propadati.

Ti dijelovi Wardove društvene teorije potvrđuju da se njegova koncepcija države može nazvati hegelijanskom, tim prije što ona nije bila previše ekstenzivna i što su ovdje navedeni njezini dijelovi od ključnoga značaja za njezino razumijevanje u cjelini. Zapravo, nije bilo riječi o pravoj, detaljno formuliranoj teoriji države, nego više o jednom shvaćanju države i njezine uloge koje je iznijeto u okviru sveobuhvatne teorije o društvu, karakteristične za početno razdoblje razvoja sociologije.

Zaključak

Wardova država nije država samo s jednom funkcijom – zaštitom osobe i vlasništva – nego država s više funkcija, gdje je zaštita svakako jedna od njih, ali ne jedina ni osnovna. Osnovna funkcija države, koja obuhvaća sve ostale, poboljšanje je društva,⁹⁴ a to se ne može ostvariti bez njezine proširene i aktivne uloge koja će putem društvenih reformi moći osigurati kretanje u pravcu postizanja društvenoga napretka. Wardova koncepcija države okarakterizirana je kao hegelijanska. Dakle, nije riječ o spencerovskoj koncepciji države, odnosno koncepciji minimalne države koju je prihvaćao Sumner. Također, ni Wardov naturalistički evolucionizam nije bio kompatibilan sa spencerovskim evolucionizmom, tzv. socijal-darvinizmom, utemeljenom na pristupu *laissez-faire*. Ward je vjerovao da je čovjek gospodar prirode, a ne da joj je podčinjen jer on snagom svoga uma može »kontrolirati i usmjeravati željezne zakone evolucije koji inače određuju sudbinu neorganske materije i nižih životnih oblika.«⁹⁵ Umna kontrola nužna je za neophodne društvene reforme i društveni napredak općenito. Naturalistička pozadina početne sociološke misli imala je drukčije ideološke obrise kod Warda, nego kod Spencera i Sumnera. S jedne je strane Sumnerova konzervativna obrana postojećega poretka utemeljenoga na vrijednostima klasičnoga liberalizma, a s druge je strane Wardovo inzistiranje na uklanjanju socijalnih nejednakosti i širenju sfere djelovanja vlade u cilju društvenoga napretka.

Pitanje uloge države inače predstavlja jedno od najznačajnijih pitanja političke teorije, a rasprave o odgovarajućoj sferi vladine djelatnosti bile su poglavito aktualne u razdoblju poslije Drugoga svjetskog rata, kada su argumente za državni intervencionizam iznosili zastupnici koncepta tzv. države blagostanja (*welfare state*), a argumente protiv državnoga intervencionizma predstavnici konzervativnoga liberalizma. U američkoj političkoj teoriji možemo pronaći i teze da je upravo Lester Frank Ward postavio filozofske temelje moderne državi blagostanja te da zato treba imati posebno mjesto u povijesti društvene misli u Sjedinjenim Američkim Državama.⁹⁶

Iako se osnivača američke sociologije današnji sociolozi rijetko sjećaju, glavne teme njihovih društvenih teorija nisu izgubile na svom značaju. Tako analiza rane američke društvene teorije, čiji je Ward jedan od najutjecajnijih

predstavnik, itekako može doprinijeti boljem sagledavanju i razumijevanju pitanja uloge države u modernoj političkoj teoriji. Zapravo, osim što je ta rasprava izgubila svoju naturalističku pozadinu, suvremena politička teorija najvećim se dijelom i dalje oslanja na neka temeljna filozofsko-teorijska pitanja koja su od esencijalnoga značaja za raspravu oko uloge države i dometa vladine akcije, kao što su npr. poimanje slobode (pozitivna ili negativna koncepcija slobode), shvaćanje pravde (proceduralna pravda ili distributivna pravda) i sl. Uostalom, teorije Johna Rawlsa, Friedricha von Hayeka, Roberta Nozicka i drugih poznatih mislitelja najvećim dijelom obuhvaćaju upravo navedena pitanja. Ona ni danas nisu izgubila na značaju, a pitanje uloge države još uvijek privlači pažnju jer nema univerzalno prihvaćenoga rješenja ili formule o odgovarajućoj sferi djelovanja vlade. Tako možemo govoriti o više modela (konzervativno-liberalni, socijalno-liberalni, socijaldemokratski) u pogledu primjene vladinih mjera, odnosno više tipova država shodno stupnju državnoga intervencionizma. Zato Wardova društvena teorija i danas može biti zanimljiva i aktualna.

Da zaključimo, u Wardovoj društvenoj teoriji, čovjek se ne bori protiv države da bi sačuvala slobodu, nego naprotiv, on duguje bezrezervnu poslušnost državi i čezne za njezinom akcijom jer je država uvjet ostvarenja slobode i društvenoga napretka. Takvu zahvalnost pojedinca prema državi Ward je najbolje mogao ilustrirati kroz hegelijanski pristup o etičkoj državi, koji je bio više nego pogodan da se ukaže kako su reforme nešto bez čega ne može biti društvenoga blagostanja i da se *status quo* stvoren doktrinom *laissez-faire* i individualističkom filozofijom mora prevladati u interesu onoga što Ward naziva *social telesis* i u interesu same slobode. Reforme i slobodu mogla je osigurati samo država, i to država kao viša kategorija, odnosno, Wardovim riječima – država kao najvažnija institucija s kojom se nijedna druga ne može usporediti.

Marko Dokić, Vladimir Bakrač

Ward's Hegelian Conception of the State

The State as a Condition for Achieving Freedom and Social Progress

Abstract

This paper examines the social theory of Lester Frank Ward, one of the most significant representatives of early American social theory, with particular attention to his conception of the state, which can be described as Hegelian. The first part of the paper gives a brief overview of early American social theory: its basic features, the issues that were the focus of attention during this period in the development of sociology in the US, and its most significant representatives. The basic features of Ward's social theory are then presented and examined in more detail. It

91

Usp. G. W. F. Hegel, *Osnovne crte filozofije prava*, str. 450.

92

Usp. Immanuel Kant, *Pravno-politički spisi*, prev. Zvonko Posavec, *Politička kultura*, Zagreb 2000., str. 113–153.

93

Usp. G. W. F. Hegel, *Osnovne crte filozofije prava*, str. 449.

94

Usp. L. F. Ward, *Dynamic Sociology*, sv. 2, str. 231.

95

J. J. Chris, »The Place of Lester Ward among the Sociological Classics«, str. 14.

96

Usp. E. C. Rafferty, *Apostle of Human Progress*, str. 4.

is pointed out that it is: conceptual and essentially based on the natural sciences; based on the distinction between pure and applied sociology; systematic; supportive of progressive and pro-social reforms. It was directed against the individualist tradition. His theory was based on the belief that the human mind can direct social progress and that the order based on social inequalities, which is a product of the laissez-faire doctrine, cannot guarantee freedom and prosperity. The fundamental institution capable of doing so is the state. Therefore, the central part of this paper is devoted to his conception of the state and makes a comparison with Hegel's theory of the ethical state contained in Hegel's philosophy of objective spirit – philosophy of law and philosophy of history. It concludes by pointing out that Ward's theory indicated the general direction of development of social circumstances towards the era of collectivism, and was also atypical of American social theory in some of its features.

Keywords

Lester Frank Ward, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, social theory, theory of the ethical state, liberty, collectivism